

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

DEPARTAMENT INFORMACJI I PROMOCJI

Warszawa, 17 października 2018 r.

Edukacja włączająca priorytetem działań MEN

W systemie oświaty przewidziano szereg możliwości realizacji zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży, w tym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami.

Zindywidualizowane formy organizacji kształcenia są jedną z wielu możliwości wspierania procesu kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, wśród których wskazać należy:

1) wczesne wspomaganie rozwoju dzieci (WWR)

WWR od chwili wykrycia niepełnosprawności do rozpoczęcia nauki w szkole. Liczba dzieci obejmowanych WWR rokrocznie rośnie.

W 2017 r. na realizację zadań w zakresie wczesnego wspomagania rozwoju w części oświatowej subwencji ogólnej w 2018 roku przeznaczono prawie 263 mln złotych, a zajęciami objęto ok. 57,5 tysiąca dzieci (w 2011 r. liczba dzieci objętych WWR wynosiła 18,3 tys.).

W ramach realizowanego w latach 2017-2021 programu rządowego „Za życiem” wielospecjalistycznym wsparciem obejmowane są również dzieci zagrożone niepełnosprawnością. W ramach realizacji programu podjęto współpracę z 268 powiatami, którym przekazano w 2017 roku środki finansowe w wysokości blisko 5,5 mln złotych, a wsparciem objęto prawie 4 tysiące dzieci. Wsparcie jest kontynuowane również w 2018 roku.

- 2) **zróżnicowane formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej**, w tym pomoc w trakcie bieżącej pracy, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się, zajęcia specjalistyczne, zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia, klasy terapeutyczne, warsztaty, porady i konsultacje;
- 3) **dostosowanie treści, wymagań edukacyjnych i organizacji kształcenia oraz stosowanych metod pracy z uczniem do jego indywidualnych potrzeb i możliwości** (np. wybór rodzaju realizowanej podstawy programowej, dostosowanie wymagań edukacyjnych, kształcenie specjalne, indywidualne nauczanie, indywidualny program lub tok nauki, zwolnienie z wybranych zajęć edukacyjnych);

- 4) **dostosowanie czasu rozpoczęcia kształcenia oraz okresu jego trwania** (wcześniejsze rozpoczęcie lub odroczenie realizacji obowiązku szkolnego, przedłużanie etapów edukacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych, skracanie okresu kształcenia dla uczniów niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, promocja do klasy programowo wyższej w trakcie roku szkolnego, indywidualny tok nauki),
- 5) **dostosowanie warunków i formy egzaminów zewnętrznych.**

Kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi odbywa się w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych oraz ośrodkach, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami. Decyzja o wyborze formy kształcenia (ogólnodostępna, integracyjna lub specjalna) należy w Polsce do rodziców (opiekunów prawnych) dziecka.

Zindywidualizowane formy kształcenia – zmiany z 2017 r.

Indywidualne nauczanie. Jest to forma kształcenia adresowana do uczniów, którzy w pewnym okresie czasu z uwagi na stan zdrowia nie mogą uczęszczać do szkoły, dlatego zapewnia się im możliwość realizacji treści programowych w domu, w indywidualnym i bezpośrednim kontakcie z nauczycielem¹. Jest to rozwiązanie czasowe, realizowane jedynie wówczas, kiedy uczeń nie może chodzić do szkoły. Jeśli stan zdrowia dziecka na to pozwala, poza zajęciami indywidualnego nauczania, uczeń może uczęszczać na wybrane zajęcia w szkole. Jeśli stan zdrowia się poprawia na tyle, że nie ma potrzeby organizacji zajęć indywidualnego nauczania, dyrektor szkoły może zawiesić lub zakończyć ich realizację zgodnie z zaświadczeniem lekarskim. Zmniejszono tu do minimum procedury administracyjne. Taką formą kształcenia w roku szkolnym 2017/2018 objętych było **20 702** uczniów.

Możliwość realizacji zajęć w formie indywidualnej dla uczniów, którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale napotykają na trudności w funkcjonowaniu w grupie. Taką możliwość przewidziano zarówno dla uczniów z niepełnosprawnościami realizujących indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne, jak i uczniów, których problemy w funkcjonowaniu wynikają z innych przyczyn niż niepełnosprawność np. stanu zdrowia, trudności adaptacyjnych lub sytuacji traumatycznych.

Dla uczniów objętych kształceniem specjalnym organizacja zajęć indywidualnych lub w grupie do 5 uczniów odbywa się na podstawie zaleceń zawartych w orzeczeniu lub wyników wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia, która przeprowadzana jest cyklicznie przez nauczycieli i specjalistów szkolnych wspólnie z rodzicami oraz samymi uczniami. Nie jest do tego potrzebna zmiana orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, ani orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania².

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. poz. 1157 oraz z 2017 r. poz. 1656) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i młodzieży (Dz. U. poz. 1616).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i

Dla uczniów, którzy nie są objęci kształceniem specjalnym, ale napotkają na trudności w funkcjonowaniu w grupie rówieśniczej mimo, że mogą uczęszczać do szkoły, przewidziano możliwość realizacji **indywidualizowanej ścieżki kształcenia** na podstawie opinii wydanej przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną. W obecnych rozwiązaniach z tej formy organizacji kształcenia mogą skorzystać nie tylko uczniowie chorzy. Liczba godzin zajęć realizowanych indywidualnie oraz realizowanych z klasą jest ustalana przez dyrektora szkoły, zgodnie z potrzebami ucznia określonymi w opinii. Z takiej formy organizacji kształcenia skorzystało w roku szkolnym 2017/2018 ok. 1, 5 tys. uczniów.

Nowe rozwiązania dają zatem szersze możliwości dostosowania procesu kształcenia do zróżnicowanych potrzeb uczniów. Nowym rozwiązaniem jakie zostało wprowadzone jest zobowiązanie nauczycieli i specjalistów do pogłębionej analizy przyczyn trudności w funkcjonowaniu ucznia, tak by wyeliminować przypadki obejmowania ucznia indywidualnymi zajęciami w sytuacji, gdy rzeczywiste trudności stwarza sama szkoła (np. bariery architektoniczne, niedostosowane do potrzeb dziecka metody nauczania, brak zapewnienia dodatkowej kadry). W tej sytuacji konieczne jest podjęcie innych działań wspierających funkcjonowanie szkoły, a nie wykluczanie ucznia z grupy rówieśniczej.

Wyzwania wynikające z kontroli NIK

W celu podniesienia jakości kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i wdrażania edukacji włączającej w codziennej praktyce polskich przedszkoli i szkół, z uwzględnieniem wyników kontroli NIK, Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło szereg działań, zarówno ukierunkowanych na poprawę aktualnej sytuacji uczniów, jak i opracowanie nowych rozwiązań, promujących edukację włączającą, rozumianej jako edukacja wysokiej jakości dla wszystkich uczniów.

W ostatnim okresie wprowadzono następujące zmiany legislacyjne, których celem jest zwiększenie dostępności do wsparcia udzielanego na terenie szkoły:

- **zmiany w finansowaniu** edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które wspierają dyrektorów szkół w realizacji zaleceń zawartych w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego - jednostki samorządu terytorialnego zobowiązane są, aby w danym roku budżetowym na realizację zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi muszą przeznaczać środki w wysokości nie mniejszej niż wynikająca z podziału części na ten cel, oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w danym roku kalendarzowym,
- obowiązek dla szkół **określenia godzin na realizację zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej** w arkuszu organizacji szkoły oraz tygodniowym rozkładzie zajęć,

zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1113 oraz Dz.U. z 2017 r. poz. 1652).

- określenie w przepisach **tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć** (tzw. pensum) specjalistów w szkołach (pedagogów, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych, doradców zawodowych) prowadzonych bezpośrednio z uczniami **oraz zadań realizowanych w ramach tych godzin**,
- wprowadzenie w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego **pięciu zawodów o charakterze pomocniczym** dedykowanych osobom z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, co poszerza możliwości zdobywania przez te osoby kwalifikacji zawodowych, a dzięki temu służy wzmocnieniu ich aktywności na rynku pracy i udziałowi w życiu społecznym.

Działania podjęte przez MEN

- 1) **działania informacyjne i szkolenia** dotyczące nowych regulacji w zakresie kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, skierowane do dyrektorów, nauczycieli, specjalistów i rodziców – w roku szkolnym 2017/2018 zorganizowano: konferencję ogólnopolską z transmisją on-line, 14 ogólnopolskich szkoleń w których wzięło udział 665 osób, 550 regionalnych narad, konferencji i warsztatów, w których uczestniczyło ponad 39 tys. osób, głównie dyrektorów, nauczycieli i specjalistów, a także przedstawicieli organów prowadzących;
- 2) **opracowanie poradników** dotyczących nowych regulacji dla dyrektorów oraz materiałów metodycznych w zakresie realizacji nowej podstawy programowej dla nauczycieli (dostępne do pobrania na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji); w fazie przygotowania są również materiały metodyczne w zakresie nauczania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi matematyki, języka angielskiego, języka polskiego, współpracy z rodzicami i innymi podmiotami na rzecz budowania środowiska włączającego;
- 3) w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowane są projekty, których celem jest **opracowanie standardów diagnozy potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz narzędzi diagnostycznych**, umożliwiających planowanie działań wspierających (od 2016 r.), a także modelu szkolenia i doradztwa dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz specjalistów szkolnych (od 2018 r.);
- 4) **wzmocnienie nadzoru pedagogicznego** w zakresie wspierania kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – w 2017 r. w każdym województwie wyznaczeni zostali wizytatorzy, których zadaniem jest wspieranie dyrektorów, nauczycieli i rodziców uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w sprawach związanych z organizacją kształcenia dostosowaną do potrzeb tych uczniów; wizytatorzy prowadzą cykliczne spotkania z dyrektorami przedszkoli, szkół i placówek na terenie poszczególnych województw, organizują dyżury eksperckie i punkty konsultacyjne oraz pomagają w rozwiązywaniu zgłaszanych problemów;
- 5) w 2018 r. rozpoczęła się realizacja rządowego **programu Dostępność Plus**. Program zawiera szeroki komponent edukacyjny obejmujący: kampanie świadomościowe, szkolenia kadr, opracowanie standardów dostępnej szkoły

(Działanie pn. 200 dostępnych szkół), pilotaż Centrów Wsparcia Edukacji Włączającej (nowa rola szkół specjalnych i ośrodków) oraz rozwiązania polegającego na zapewnieniu asystentów wspierających funkcjonowanie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;

- 6) trwają prace nad międzyresortową **Strategią na Rzecz Osób Niepełnosprawnych**, w której ujęte są obszary związane z edukacją uczniów oraz dorosłych osób z niepełnosprawnościami;
- 7) podjęcie w 2017 r. prac nad opracowaniem **nowego modelu kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi** opartego na założeniach diagnozy funkcjonalnej; prace prowadzone są przez zespół ekspertów powołany przez Ministra Edukacji Narodowej i będą trwały do 30 czerwca 2019 r.;
- 8) od VI 2018 r. MEN realizuje **projekt pn. Wsparcie podnoszenia jakości edukacji włączającej w Polsce**, realizowany w ramach Programu Wsparcia Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej. Celem projektu jest opracowanie rekomendacji działań, które służyć będą poprawie jakości edukacji włączającej w codziennej praktyce przedszkoli i szkół. Projekt realizowany jest we współpracy z Europejską Agencją ds. Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych i potrwa do marca 2019 r.

Planowane działania

- 1) **w 2018 roku:** wprowadzenie w algorytmie podziału części oświatowej subwencji ogólnej na rok 2019 środków na organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach; trwają prace mające na celu zapewnienie zatrudnienia specjalistów w każdej szkole od roku szkolnego 2019/2020;
- 2) **w 2019 roku:** opracowanie nowych rozwiązań legislacyjno-organizacyjnych w oparciu o wyniki prac zespołu ekspertów MEN oraz rekomendacji opracowanych w projekcie realizowanym we współpracy z Europejską Agencją.

Departament Informacji i Promocji
Ministerstwo Edukacji Narodowej